

RAPPORT

FORENA

Ökad trygghet för
barn och föräldrar

INNEHÅLL

Förord	3
Inledning	4
Trygghet vid föräldraledighet	5
Trygghet för efterlevande barn och vuxna	7
Reformpaket för ökad trygghet för barn och föräldrar	12
Bilaga	16

FÖRORD

I den här rapporten, som ingår i Forenas välfärdspolitiska programarbete, beskrivs och analyseras delar av trygghetssystemen för barn och föräldrar. Både det offentliga och det kollektivavtalade försäkringsskyddet som föräldrar och barn kan ha rätt till. Är dessa trygghetssystem rustade för att även i framtiden möta barn och föräldrars behov av trygghet på rättvisa och jämställda villkor och samtidigt främja den svenska arbetsmarknaden? Det är den centrala frågeställningen för denna rapport, som är skriven av Forenas samhällspolitiska chef Håkan Svärdman. Vad kan vi göra för att fler föräldrar ska få en balans mellan obetalt och betalt arbete, få ihop livspusslet med familj och arbetet? Hur väl fungerar det ekonomiska skyddet ifall någon av föräldrarna avlider? Särskilt i en tid då många familjer har höga bostadslån och andra skulder? Och vem bör ta ansvar för utvecklingen av dessa framtida trygghetslösningar – staten, facken och arbetsgivarna eller individen själv? De här frågorna berör Forenas medlemmar både på arbetet och i privatlivet. Därför presenterar vi reformförslag som kan räta ut dessa frågetecken och rusta oss för att tryggt möta framtiden.

Anders Johansson

Förbundsordförande Forena – försäkringsfacket

INLEDNING

Samhällets trygghetslösningar för barn och föräldrar är omfattande och kanaliseras huvudsakligen via staten, kommuner och regioner (tidigare landsting) som enligt en bred rättighets- och skyldighetslagstiftning tillförsäkrar familjeekonomiskt stöd, omsorg och utbildning till barn och föräldrar.

Av statens utgifter på 991 miljarder kronor år 2018, gick drygt 97 miljarder kronor till ekonomiskt stöd till barn och föräldrar. Merparten av stödet administreras av Försäkringskassan, medan en mindre del av Pensionsmyndigheten. Utöver generella bidrag och ersättningar, såsom barnbidrag, bostadsbidrag, föräldrapenning och efterlevandeskydd, finns särskilda stödinsatser och ersättningar för barn som drabbas av svåra sjukdomar och funktionsnedsättningar. Huvuddelen av stödet syftar till att underlätta föräldrarnas vård av barnet i hemmet. Totalt uppgick det familjeekonomiska stödet till drygt 88 miljarder kronor år 2018. Under detta år utbetalades dessutom drygt 5,4 miljarder kronor i bilstöd och LSS till barn. Samt cirka 150 miljoner kronor i handikappersättning och 3,6 miljarder kronor i aktivitetsersättning för unga vuxna mellan 19–29 år.¹

Facken och arbetsgivarna har inom de flesta branscher gjort överenskommelser om att komplettera det offentliga efterlevandeskyddet och föräldraförmånerna med kollektivavtalade trygghetslösningar. Bland annat föräldralön, frivilliga såväl som obligatoriska livförsäkringar och premiefrielse försäkringar för tjänstepensionen.

---

¹ Socialförsäkringarna i siffror 2018, Försäkringskassan. Se även bilagan.

TRYGGHET VID FÖRÄLDRALEDIGHET

Merparten av det offentliga familjeekonomiska stödet syftar till att underlätta föräldrarnas vård av barnet. Här intar föräldraförsäkringen en central roll. Den ger föräldrarna rätt till ersättning i 480 dagar. 390 ersättningsdagar beräknas på föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst, som motsvarar 77 procent av en månadsinkomst på högst 38 750 kronor. Under resterande 90 dagar utgår ersättning på så kallad lägstanivå på 180 kronor per dag.

Föräldraledigheten kan tas ut i allt ifrån en åttondels dag till heldag fram till barnet fyller 12 år. För barn som är födda år 2014 eller senare gäller att merparten av föräldrapenningdagarna ska tas ut innan barnet fyller fyra år. Därefter återstår högst 96 ersättningsdagar som kan användas till barnet fyller 12 år.

Vid vård av sjukt barn har föräldrarna möjlighet att söka tillfällig föräldrapenning. Förmånen finns i fyra former, men ersättningen är densamma. Det vill säga högst 77 procent av en månadsinkomst på 31 000 kronor. Notera att ersättningstaket för tillfällig föräldrapenning ligger 7 750 kronor lägre än för ordinarie föräldrapenning. Inget avdrag för karensdag tillämpas. Kostnaden för föräldraförsäkringen i sin helhet uppgick till 44 miljarder kronor år 2018.

Sedan länge är föräldrapenningen helt delad mellan föräldrarna och från och med 2014 är dessutom föräldrapenningens olika dagersättningstyper uppdelade mellan dem. Även om föräldrapenningen är en individuell rättighet har föräldrarna rätt att överföra 150 av sina 240 ersättningsdagar till sin partner, men 90 av ersättningsdagarna på sjukpenninggrundad nivå är helt reserverade för respektive förälder.²

Uppdelningen av dagarna syftar till att understryka att båda föräldrarna har rätt till lika stort antal dagar och därmed uppmuntra och skapa förutsättningar för en jämställd fördelning av vården av barnet samt av det obetalda och betalda arbetet mellan kvinnor och män. Hittills har det gått långsamt att öka pappornas uttag av föräldrapenningdagarna. Förändringar i försäkringens villkor som har haft störst betydelse för att öka pappornas uttag är att reservera dagarna för respektive förälder. När föräldraförsäkring infördes år 1974 tog mammorna ut 99,5 procent av alla dagar. Idag tar mammorna ut 70,7 procent av dagarna och papporna tar ut 29,3 procent. Den första reserverade månaden infördes 1995, den andra 2002 och den tredje 2016. Pappornas uttag varierar stort inom landet. I Dorotea kommun tar papporna ut 37,4 procent av föräldrapenningdagarna, medan den lägsta uttagsnivån hos papporna noteras i Perstorps kommun, 21,6 procent. Med nuvarande förändringstakt beräknar Försäkringskassan att uttaget av föräldrapenningdagarna är jämt fördelat mellan mammor och pappor i mitten av 2030-talet.

De kollektivavtalade förmånerna vid föräldraledighet betalas oftast direkt av arbetsgivaren. Vanligtvis krävs det ett års anställning innan den anställda har kvalificerat sig för föräldraförmåner enligt avtal. De flesta avtalen ger en ersättning som motsvarar 10 procent av lönen under ersättningstaket och 90 procent på lönedelar därutöver. Däremot skiftar ersättningsperioden. Statsanställda kan få ersättning i 360 dagar medan

---

² Gäller om barnet är fött 2016 eller senare.

vissa privatanställda har rätt till högst 60 ersättningsdagar. För den kommunala sektorn finns ett så kallat föräldrapenningtillägg som motsvarar 10 procent av lönebortfallet och kan utbetalas under 180 dagar. Därutöver utbetalas utfyllnadslön för anställda med lön över föräldrapenningens ersättningstak med 270 dagar med 80 procent. Privat anställda tjänstemän har vanligtvis föräldralön i högst sex månader. Privat anställda arbetare har ett föräldrapenningtillägg, som motsvarar 10 procent av en löneinkomst på högst 10 prisbasbelopp (465 000 kr/år). På löneinkomster som ligger över denna nivå motsvarar föräldrapenningtillägget 90 procent. Ersättningsperioden med föräldrapenningtillägg är högst 180 dagar per barn och per försäkrad förälder. Samtliga kollektivavtalade föräldraersättningar är individuella förmåner som inte kan överföras mellan föräldrarna.

Vanligtvis utbetalas inga avtalsförsäkringsförmåner för anställda som är lediga på grund av vård av sjukt barn och har rätt till tillfällig föräldrapenning. Det förekommer endast inom det statliga avtalsområdet, som garanterar anställda 80 procent av lönen på lönedelar över ersättningstaket.³

Flertalet anställda på arbetsmarknaden som omfattas av kollektivavtal uppgår den sammanlagda ersättningen vid föräldraledighet till 87 procent av bruttolönen under de första tre månaderna som föräldraledig (se tabell 1). Saknas avtal eller motsvarande förmån blir ersättningen 77 procent av tidigare lön. I kronor är ersättningsgapet minst 2 000 kronor i månaden och som mest 6 240 kronor i månaden vid en månadslön på 40 000 kronor.

Tabell 1: Ersättningsnivå under de tre första månaderna som föräldraledig, bruttoersättning, år 2019.

Bruttolön kr/månad	Anställd utan kollektivavtal	Privatanställd arbetare	Privatanställd tjänsteman	Statsanställd	Kommun- och landstingsanställda
20 000	15 300 kr (77 %)	17 300 kr (87 %)	17 300 kr (87 %)	17 300 kr (87 %)	17 300 kr (87 %)
30 000	22 950 kr (77 %)	25 950 kr (87 %)	25 950 kr (87 %)	25 950 kr (87 %)	25 950 kr (87 %)
40 000	28 560 kr (71 %)	34 800kr (87 %)	34 800 kr (87 %)	34 800 kr (87 %)	34 800 kr (87 %)

Källa: Kassakollen hos Försäkringskassan och egna beräkningar

PENSIONSÄVEN VID FÖRÄLDRALEDIGHET

Anställda med kollektivavtal omfattas av en så kallad premiefrielseförsäkring som träder in och betalar pensionspremien till tjänstepensionen ifall hen skulle bli sjuk, arbetsskadad eller tar ut föräldraledighet.⁴ Om exempelvis en förälder med en månadslön på 26 000 kronor är föräldraledig i 6 månader betalar premiefrielseförsäkringen in en sammanlagd pensionspremie på 7 020 kronor till tjänstepensionskontot. Under en spartid på 30 år och med en antagen värdeutveckling på 3 procent kan detta belopp växa till 16 500 kronor i dagens penningvärde.

³ Lokala kollektivavtal som ger kompletterande ersättning vid tillfällig föräldraledighet för vård av barn förekommer.

⁴ Premiefrielseförsäkringen kallas även avgiftsbefrielse.

TRYGGHET FÖR EFTERLEVANDE BARN OCH VUXNA

Det statliga ekonomiska efterlevandeskyddet vid dödsfall i familjen består av omställningspension, förlängd omställningspension, barnpension och efterlevandestöd till barn.

Förra året nybeviljades 3 421 barn barnpension och 2 360 barn beviljades efterlevandestöd (se tabell 2). Totalt uppgick antalet förmånstagare av barnpension och efterlevandestöd 29 500 år 2018. Av dessa barn var det 21 884 som fick barnpension och 12 084 som fick efterlevandestöd. I år beräknas den genomsnittliga barnpensionen uppgå till 32 700 kronor per år och efterlevandestöd till barn förväntas uppgå till drygt 16 300 kronor per år och barn. Skillnaden i ersättning beror på att barnpension beräknas på den avlidne förälderns antagna inkomstpension, medan efterlevandestöd utbetalas ifall en sådan inkomst saknas eller att barnpensionen understiger 40 procent av ett prisbasbelopp per år, vilket i år motsvarar 1 550 kronor i månaden. Som jämförelse kan nämnas att underhållsstödet, som syftar att garantera barn till särlevande föräldrar underhåll när den bidragsskyldige föräldern inte bidrar till barnets försörjning, uppgår till 1 573 kronor per månad för barn under 15 år och till 2 073 kronor mellan 15 och 20 år. De som kan vara berättigade till efterlevandestöd men som inte har verifikation på förälderns dödsfall kan söka underhållsstöd istället för efterlevandestöd.

Tabell 2: Antal nybeviljade barnpensioner och efterlevandestöd för barn mellan 2010 – 2018

År	Antal efterlevandestöd	Antal barnpension	Antal nya efterlevandepension + barnpension
2010	1524	3467	4093
2011	1380	3495	4114
2012	1292	3343	3860
2013	1404	3343	3973
2014	2451	3413	5040
2015	3261	3093	5559
2016	3028	3241	5422
2017	2219	3002	4491
2018	2360	3421	4956

Källa: Pensionsmyndigheten

Det statliga efterlevandeskyddet till vuxna under 65 år utbetalas i form av omställningspension och förlängd omställningspension.⁵ I likhet med barnpension beräknas omställningspensionen på den avlidnes antagna inkomstpension. Skulle denna inkomst vara låg eller helt saknas utbetalas istället garantipension som

⁵ Det finns även änkepension, men den är sedan 1990 på väg att fasas ut. Rätt till omställningspension har endast makar som stadigvarande bott tillsammans i fem år före dödsfallet eller vid dödsfallet stadigvarande sammanbodde med barn under 18 år som en eller båda makarna hade vårdnaden om. Med makar likställs par som stadigvarande bodde tillsammans och som tidigare varit gifta med varandra eller har, haft eller väntade barn tillsammans vid dödsfallet.

utfyllnad till omställningspensionen, som då motsvarar högst 8 254 kronor per månad (eller 2,13 prisbasbelopp per år). Omställningspensionen utbetalas i högst 12 månader, men om den efterlevande har vårdnaden om ett barn beviljas så kallad förlängd omställningspension. Denna pension utbetalas till och med att barnet fyller tolv år. Har barnet fyllt tolv år utbetalas förlängd omställningspension under högst 12 månader. Sedan ett par år tillbaka nybeviljas årligen omkring 4 000 omställningspensioner varav drygt hälften får en utfyllnad med garantipension. Den genomsnittliga omställningspensionen uppgick till 7 933 kronor under 2017.⁶ Och antalet förlängda omställningspensioner uppgår till ca 4 890 stycken under 2018.⁷

I kollektivavtalen finns det två former av efterlevandeskydd. Dels ett som är kopplat till tjänstepensionen, dels en tjänstegrupplivförsäkring (TGL). Den sistnämnda är obligatorisk för samtliga anställda på arbetsmarknaden som omfattas av kollektivavtal. Utformningen av tjänstepensionssystemens efterlevandeskydd skiftar mellan avtalsområdena.

Offentligt anställda har dels en obligatorisk efterlevandepension till vuxen och barn, dels ett frivilligt återbetalningsskydd för den premiebestämde tjänstepensionen.⁸ Medan merparten privatanställda arbetare och tjänstemän har två frivilliga skydd; återbetalningsskydd och familjeskydd. Ett undantag är en grupp privatanställda tjänstemän som kan omfattas av en obligatorisk familje- och barnpension.

Förmånstagare till tjänstegrupplivförsäkringar är i regel maka/make, registrerad partner, sambo och barn. Ersättningen består vanligtvis av ett grundbelopp på högst 6 prisbasbelopp (279 000 kronor), ett barnbelopp på högst 2 prisbasbelopp (93 000 kronor) och begravningshjälp på 0,5 prisbasbelopp (23 250 kronor).

Tabellerna 3 och 4 visar den sammanlagda månadsersättningen när en familj drabbas av ett dödsfall. Beräkningarna baseras på följande antaganden. En förälder, som är 40 år, avlider och efterlämnar en partner och två barn i åldrarna 5 och 9 år. Vi antar att samtliga försäkrade uppfyller gällande villkor i respektive försäkring samt att den avlidnes premiebestämda tjänstepensionskapital uppgår till 280 000 kronor för personerna med en månadslön på 20 000 kr och 500 000 kr för övriga. Efterlevande till statsanställda får den högsta sammanlagda ersättningen vid dödsfall. Under de första tre åren efter dödsfallet får de efterlevande 137 procent av den avlidnes inkomst om hen tjänade 20 000 kronor i månaden.⁹ Även efterlevande till kommun- och landstingsanställda kan få en ersättning som ligger över 100 procent av den avlidnes lön. Ersättningsgraden för privatanställda är 94 procent vid en månadslön på 20 000 kronor och 85 procent för vid en lön på 30 000 kronor i månaden. Samt 77 procent vid en månadslön på 40 000 kronor. Anställda på avtalslösa företag, utan motsvarande förmåner, har endast rätt till ersättning från det offentliga efterlevandeskyddet och då blir den sammanlagda ersättningen vid dödsfall 71 procent om den avlidne tjänade 20 000 kronor i månaden, samt 57 procent vid en månadslön på 30 000 och 40 000 kronor.

---

⁶ Analys av efterlevandeskyddet, svar på regeringsuppdrag, från Pensionsmyndigheten 2018

⁷ Se Anslagsbelastning och prognoser för Pensionsmyndighetens anslag budgetåren 2019–2022, bilaga 2.

⁸ Den 1 januari 2018 fick kommun- och regionsanställda som omfattas av AKAP-KL ett nytt familjeskydd där ersättningen per månad baseras på en viss andel av ett inkomstbasbelopp (ibb). Till efterlevande make/maka/sambo utbetalas en ersättning som motsvarar 0,8 ibb/år eller 1,1 ibb/år om den avlidne hade en pensionsgrundande lön över 6 ibb. Till barn utbetalas 0,5 ibb/år eller 1,5 ibb/år vid fyra eller fler barn.

⁹ Ersättningstiden varierar mellan olika avtalsområden varför vi har valt att begränsa exemplet till 3 år

Utöver de löpnande ersättningarna utbetalas även tjänstegrupplivförsäkringar (TGL) för kollektivavtalsanställd. Merparten fackligt anslutna löntagare har också en grupplivförsäkring via sitt fackliga medlemskap. I tabell 5 visar vi den sammanlagda ersättningen för tre olika familjer. Vi utgår från föregående antaganden för en familj som drabbas av ett dödsfall, samt att de bor i villa som är belånat till 2,6 miljoner kronor.¹⁰ Familjernas nettoinkomst uppgår till 42 371 kronor i månaden och varje månad har de 14 741 kronor kvar till övrig konsumtion såsom semester, bil och nöjen. Efter att den i familjerna med högst lön avlider förändras villkoren påtagligt, men försäkringarna mildrar eller till och med undanröjer den ekonomiska skadan. Det gäller i synnerhet efterlevande till kommuntjänstemannen som får en förstärkning av hushållsekonomin efter dödsfallet. Därutöver ger livförsäkringarna familjerna en betydande ekonomisk buffert för att eventuellt lösa lån och arv till särkullsbarn. Situationen blir däremot mer besvärlig för iteknikerns efterlevande på grund av avsaknad av både kollektivavtalade och individuella försäkringar. Familjen kommer endast ha 7 093 kronor per månad kvar till övrig konsumtion och sakna en ekonomisk buffert.

---

¹⁰ Antagen belåningsgrad motsvarar den genomsnittliga belåningsgraden för hushåll med personer mellan 36–50 år enligt Finansinspektionens rapport Den svenska bolånemarknaden 2018

Tabell 3: Sammanlagd ersättningsnivå under de första tre åren efter dödsfallet, bruttoersättning

	Anställd utan kollektivavtal eller motsvarande			Privatanställd arbetare			Privatanställd tjänsteman		
	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000
Månadslön									
Omställningspension och förlängd omställningspension enligt lag, kr/månad*	8 254	8 254	10 812	8 254	8 254	10 812	8 254	8 254	10 812
Barnpension enligt lag, kr/månad	5 897	8 846	11 795	5 897	8 846	11 795	5 897	8 846	11 795
Efterlevandepension till vuxen enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Efterlevande pension till barn enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Återbetalningsskydd	0	0	0	4 700	8 300	8 300	4 700	8 300	8 300
Total ersättning, kr/månad under de första tre åren	14 151	17 100	22 607	18 851	25 400	30 907	18 851	25 400	30 907
Ersättningens andel av den avlidnes lön	71 %	57 %	57 %	94 %	85 %	77 %	94 %	85 %	77 %

Tabell 4: Sammanlagd ersättningsnivå under de första tre åren efter dödsfallet, bruttoersättning

	Statsanställd			Kommun- och landstingsanställd		
	20 000	30 000	40 000	20 000	30 000	40 000
Månadslön						
Omställningspension och förlängd omställningspension enligt lag, kr/månad*	8 254	8 254	10 812	8 254	8 254	10 812
Barnpension enligt lag, kr/månad	5 897	8 846	11 795	5 897	8 846	11 795
Efterlevandepension till vuxen enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad	4 650	4 650	4 650	3 000	4 500	6 000
Efterlevande pension till barn enligt tjänstepensionsavtal, kr/månad.	4 000	6 000	8 000	2 800	4 200	5 600
Återbetalningsskydd	4 700	8 300	8 300	4 700	8 300	8 300
Total ersättning, kr/månad under de första tre åren	27 501	36 050	43 557	24 651	34 100	42 507
Ersättningens andel av den avlidnes lön	137 %	120 %	109 %	123 %	114 %	106 %

Tabell 5: Sammanlagd nettoersättning till efterlevande barnfamilj vid dödsfall. Familjerna bor i villa och har två barn, 5 och 9 år. Kronor per månad.

Före dödsfallet		Efter dödsfallet	Efterlevande till: *		
			it-tekniker utan avtal och livförsäkring	Anställd på försäkringsbolag med kollektivavtal och medlem i Forena	Kommunanställd, medlem i Vision
Inkomster:	Kr/mån	Inkomster:	Kr/mån	Kr/mån	Kr/mån
Förälder 1	30 000	Förälder 2	20 000	20 000	20 000
Förälder 2	20 000	Barnbidrag	2 650	2 650	2 650
Barnbidrag	2 650	Omställningspension	8 254	8 254	8 254
		Barnpension	8 846	8 846	8 846
		Efterlevandepension och återbetalnings-skydd enligt avtal, löpande per månad	0	13 572	18 950
		Livförsäkring enligt avtal, engångsbelopp	0	465 000	488 252
		Livförsäkring via facket, engångsbelopp	0	282 500	300 000
Nettoinkomst	42 371	Löpande nettoinkomst	30 803	38 595	41 289
		Sammanlagt livförsäkringsbelopp, kr	0	747 500	788 252
Utgifter:		Utgifter:			
Villa (netto)	11 230	Villan (netto)	11 230	11 230	11 230
Mat	6 070	Mat	4 553	4 553	4 553
Kläder	2 220	Kläder	1 665	1 665	1 665
Hygien, sport	1 910	Hygien, sport	1 432	1 432	1 432
Barnomsorg	1 260	Barnomsorg	1 260	1 260	1 260
Övrigt nödvändigt	4 760	Övrigt nödvändigt	3 570	3 570	3 570
Utgifter totalt:	27 450	Utgifter totalt:	23 710	23 710	23 710
Kvar till övrig konsumtion:	14 921	Kvar till övrig konsumtion:	7 093	14 885	17 579
		Buffert för att lösa lån och sårkullsbarn.	0	747 500	788 252

*Alla beskattningsbara ersättningar är beskattade enligt skattetabell för Stockholm för 2019. Utgifterna för levnadskostnaderna, utöver bostaden och barnomsorg, har reducerats med 25 procent efter dödsfallet.

REFORMPAKET FÖR ÖKAD TRYGGHET FÖR BARN OCH FÖRÄLDRAR

Sverige spelar i en klass för sig när det gäller att satsa på välfärdslösningar för barn och föräldrar. Satsningar som har givit resultat. Sverige är ett av världens tryggaste land för barn att växa upp i. Och föräldrar har i många avseenden unika möjligheter att kombinera ansvaret för barn och arbete, vilket inte minst kvinnors höga förvärvsfrekvens är ett bevis på. Men det som är bra kan bli ännu bättre. Forena efterlyser därför sex stycken reformer som skulle rusta trygghetssystemen för att möta barn och föräldrars framtida behov av trygghet på rättvisa och jämställda villkor och samtidigt främja den svenska arbetsmarknaden.

BELÖNA ETT JÄMSTÄLLT UTTAG AV FÖRÄLDRAPENNINGEN

Trots att det är 44 år sedan moderskapspenningen ersattes av föräldrapenningen är det fortfarande mödrarna som tar ut merparten av ersättningsdagarna. Förvisso har männens uttag ökat, men ytterst långsamt. Ökningstakten har i genomsnitt varit 0,7 procent per år och först i mitten av 2030-talet kan vi förvänta oss att uttaget är jämställt mellan kvinnor och män. Det ojämställda uttaget leder till att kvinnors frånvaro på arbetsmarknaden förlängs, vilket försämrar deras lön- och karriärsutveckling, framtida pension och snedfördelar ansvaret för omsorgen av barnet och obetalda hushållssysslor. En sämre pension för kvinnor ökar dessutom deras beroende av grundskyddet för pensionärer, såsom garantipension och bostadstillägg, vilket minskar deras ekonomiska oberoende jämfört med män. Ett jämställt uttag av föräldrapenningen kan delvis minska dessa negativa effekter.

Att dela lika på föräldrapenningen skulle även förbättra förutsättningarna för barnens kontakt med båda sina föräldrar. Erfarenheten av delad föräldrapenning visar också att familjen stärks och risken för skilsmässa minskar.

Forenas mål är att föräldrapenningen ska delas lika mellan föräldrarna. Det finns emellertid både praktiska och politiska skäl som talar för att vägen dit lämpligast sker genom att allt fler dagar successivt reserveras för respektive förälder. Det har hittills varit det effektivaste sättet att öka pappornas uttag av föräldrapenningen. För att skynda på halveringstiden för att uppnå ett jämställt uttag av föräldrapenningen bör antalet reserverade dagar öka med 13 stycken per år från och med år 2021. Därmed skulle antalet reserverade dagar uppgå till 220 för respektive förälder år 2031. Därutöver bör det finnas en pott på 40 dagar som kan delas mellan föräldrarna. För samtliga 480 föräldrapenningdagar bör ersättningsnivån beräknas på förälderns sjukpenninggrundande inkomst. Forenas förslag innebär att antalet föräldrapenningdagar på 77 procent av inkomstbortfallet utökas med 90 dagar, från 390 till 480.¹¹

TCO har föreslagit en jämställdhetspeng för att öka drivkrafterna för kvinnor och män att dela lika på föräldrapenningen. De föreslår ett skattefritt belopp på minst 13 500 kr. Forena står bakom detta förslag, men vi vill samtidigt föreslå en vidareutveckling av denna nudging-modell. Istället för ett fast belopp kan vi se fördelar med att koppla jämställdhetspengen till respektive förälders inkomstbortfall. Om båda föräldrarna delar lika (40/60 eller mer jämt) under barnets första två år skulle de få en jämställdhetspeng retroaktivt som

¹¹ Utifrån Försäkringskassans uppgifter för föräldraförsäkringen i Utgiftsprognos för budgetåren 2019–2022, Dnr 123-2019, beräknar vi att kostnaden för förslaget skulle öka utgifterna för föräldraförsäkringen med 22 procent. Om reformen infördes i år skulle utgifterna öka från 33 till 40 miljarder kronor.

motsvarar mellanskillnaden för föräldrapenning på 77 procent och 90 procent av deras inkomstbortfall under ersättningstaket. Beloppet bör beskattas och därmed också bli pensionsgrundande. För ett föräldrapar där båda har en månadslön på 20 000 kronor delar lika blir jämställdhetspengen totalt 33 540 kronor, ifall vi utgår från dagens 390 ersättningsdagar på sjukpenningnivå. Om båda har en månadslön på 30 000 kronor skulle 51 870 kronor utbetalas i jämställdhetspeng (se tabell 5). Tillsammans med de kollektivavtalade ersättningarna skulle den sammanlagda ersättningen vid föräldraledighet uppgå till 100 procent av inkomstbortfallet.¹² I takt med att antalet reserverade föräldrapenningdagar ökar minskar antalet delbara dagar vilket sänker jämställdhetspengen successivt och kan slutligen avvecklas när delningen av dagarna är genomförd år 2031.

Tabell 5: Beräkningsexempel på jämställdhetspeng för föräldrapar med lika månadslön (antalet ersättningsdagar uppgår till 390).

Bruttolön kr/månad	Föräldrapenning under 390 dagar enligt dagens nivå, 77 %.	Föräldrapenning under 390 dagar på 90 %.	Jämställdhetspeng
20 000	198 900 kr	232 000 kr	33 540 kr
30 000	298 350 kr	350 220 kr	51 870 kr

Källa: Forenas egna beräkningar

HÖJ PENSIONSavgiften vid föräldraledighet

Ingen ska behöva oroa sig för sin pension när de är föräldralediga. Föräldrapenningen är pensionsgrundande, men pensionsavgiften beräknas på utbetald föräldrapenning, som motsvarar 77 procent av lönen. För att förstärka pensionen skulle avgiften i likhet med för personer med sjukersättning istället beräknas på den bakomliggande inkomsten.¹³ Om vi utgår från den genomsnittliga lönen för privatanställda kvinnor skulle pensionsinbetalningen till den allmänna pensionen med höjas med 20 procent eller 4 250 kr/år.

LIKVÄRDIGT EFTERLEVANDESKYDD FÖR BARN OCH VUXNA

Barnbidrag, studiestöd och underhållsstöd är generella bidrag som saknar koppling till föräldrarnas inkomst. Denna princip gäller delvis för det statliga efterlevandeskyddet, men bara om den avlidne har låg eller ingen inkomst. Ifall ett barn exempelvis förlorar en förälder beräknas efterlevandeskyddet på grundval av den avlidnes antagna inkomstpension. En hög antagen inkomstpension ger alltså en hög barnpension. Nivån kan i år variera mellan 6 923 till 1 550 kronor per månad. Skulle den avlidne föräldern sakna en antagen inkomstpension eller ha en låg sådan utbetalas istället ett så kallat efterlevandestöd för barn som motsvarar 40 procent av ett prisbasbelopp, vilket i år motsvarar 1 550 kronor per månad. Även omställningspension beräknas utifrån den avlidnes antagna inkomstpension och skulle inkomsten vara låg eller saknas utbetalas garantipension som utfyllnad till omställningspensionen. Det innebär att skillnaden i ersättning i år kan variera mellan 10 879 och 8 254 kronor i månaden.

¹² Om samtliga föräldrar delar uttaget jämt skulle jämställdhetspengen öka statens utgifter med drygt 5 miljarder kronor.

¹³ Forena lyfter detta förslag även i sitt pensionspolitiska program, Pensionsreform 2024, del 1.

Bristen på likvärdighet är svår att motivera utifrån gällande principer för generella bidrag. Oavsett orsaken till att försörjningsansvaret för ett barn inte kan ombesörjas av någon förälder på grund av skilsmässa eller dödsfall bör staten garantera ett likvärdigt försörjningsstöd.

Det finns därför starka skäl att utreda möjligheterna att avveckla dagens barnpension och ersätta den med ett förstärkt efterlevandestöd för barn som är likvärdigt för alla. Även omställningspension och förlängd omställningspension bör av samma anledning utredas för att kunna omvandlas till ett generellt bidrag. Enklast vore att omställningspensionen utbetalas som garantipension till alla ersättningsberättigade, vilket skulle motsvara 2,13 prisbasbelopp eller 8 254 kronor i månaden. En sådan förändring bör också innebära att ersättningen bytte namn till omställningsstöd.

TJÄNSTGRUPPLIVFÖRSÄKRINGARNA BÖR MODERNISERAS FÖR ATT ÖKA TRYGGHETEN

Dagens efterlevandeskydd, som ofta består av en kombination av offentliga försäkringar och försäkringar som är kopplade till anställningen, dämpar förvisso den ekonomiska påfrestningen vid dödsfall, men sällan tillräckligt. Både det offentliga och kollektivavtalade försäkringsskyddet är utvecklade i en tid då familjerna hade en förhållandevis låg skuldsättning. Den tiden är förbi. I dag ligger exempelvis den genomsnittliga belåningsgraden på 2,6 miljoner kronor för hushåll med personer i åldrarna 36 - 50 år. Det betyder att många familjer skulle drabbas av en avsevärd standardsänkning ifall någon av föräldrarna i yrkesverksam ålder avled. Det är därför angeläget att även se över konstruktionen på framtidens efterlevandeskydd som följer via kollektivavtal eller individuella tjänstepensionslösningar.

Vanligtvis är tjänstepensionernas efterlevandeskydd frivilliga tillval, som förutsätter goda förkunskaper hos individen för att skyddet ska bli optimalt. Annars finns en risk för att både pensionen blir lägre och skyddet otillräckligt när behovet är som störst för de efterlevande. Forena efterlyser därför en utveckling av dagens tjänstgrupplivförsäkring (TGL) som närmare 90 procent av de anställda omfattas av. Detta är en utmaning för fack och arbetsgivare. Tjänstgrupplivförsäkringen skulle exempelvis kunna höjas från nuvarande nivå på 6 prisbasbelopp (279 000 kr) till 22 prisbasbelopp (1 023 000 kr) samt att hela ersättningsbeloppet utbetalas fram till anställningen upphörde, utan nedtrappning av ersättningen mellan 55 och 65 år som gäller idag. När tjänstgrupplivförsäkringen höjs minskar behovet av tjänstepensionernas återbetalningsskydd för de flesta löntagare. Istället skulle återbetalningsskyddet kunna begränsas till uttagsperioden, vilket skulle höja nivån på tjänstepensionerna i och med att kostnaden för återbetalningsskyddet minskar. En höjning av tjänstgrupplivförsäkringen till 22 prisbasbelopp kräver emellertid en förändring av gällande skattelagstiftning. Idag är en grupplivförsäkring via anställningen fri från inkomstskatt om försäkringsskyddet uppgår till högst 6,5 prisbasbelopp med ett tillägg på 40 %. Det högsta skattefria försäkringsbeloppet är alltså 9,1 prisbasbelopp, som motsvarar 423 150 kronor.¹⁴

---

¹⁴ Enligt Skatteverkets uppfattning ska en [förmån av grupplivförsäkring på grund av enskild tjänst anses väsentligt förmånligare än vad som gäller för statligt anställda om](#) den ger ett försäkringsskydd som är 40 % högre än skyddet för statligt anställda. En förmån av grupplivförsäkring på grund av enskild tjänst är fri från inkomstskatt om försäkringsskyddet gällande grundbelopp till efterlevande samt begravningshjälp sammanlagt är högst 6,5 prisbasbelopp med tillägg av 40 % (9,1 prisbasbelopp). Försäkringsskyddet kan därutöver omfatta barnbelopp till barn under 21 år med två prisbasbelopp per barn med tillägg av 40 % utan att bli inkomstskattepliktigt.

FORENAS REFORMPAKET FÖR ÖKAD TRYGGHET FÖR BARN OCH FÖRÄLDRAR:

1. Öka antalet reserverade föräldrapenningdagar för respektive förälder successivt. Ersättningsnivån för samtliga föräldrapenningdagar bör beräknas på basis av föräldrarnas sjukpenninggrundande inkomst.
2. En inkomstrelaterad jämställdhetspeng bör införas för att öka drivkrafterna för ett jämnt uttag av föräldrapenningdagarna.
3. Föräldraledighet ska inte leda till sämre pension. Därför bör den allmänna pensionsavgiften för föräldrapenningen beräknas på den sjukpenninggrundande inkomsten istället för utbetald föräldrapenning.
4. Utred möjligheten att ersätta dagens barnpension med ett förstärkt efterlevandestöd som ger alla barn ett likvärdigt skydd ifall någon av deras föräldrar avlider.
5. Ersättningsnivån för omställningspension och förlängd omställningspension bör utredas för att åstadkomma en likvärdig ersättning till efterlevande, exempelvis genom ett fast belopp som motsvarar garantipension.
6. Fack och arbetsgivare bör ta initiativ till en utveckling av tjänstegrupplivförsäkringarna. Detta kräver dock en förändring av nuvarande skatteregler för grupplivförsäkring.

BILAGA

DET STATLIGA TRYGGHETSSYSTEMET FÖR BARN

VÅRDBIDRAG

Vårdbidrag finns i två former, dels ett för vård och tillsyn, dels ett för merkostnader. Vårdbidraget för vård och tillsyn riktas till föräldrar som behöver vårda sitt barn på grund av funktionsnedsättning eller långvarig sjukdom. Försäkringskassan kan bevilja vårdbidrag till föräldrar från att barnet är nyfött till och med juni månad det år som barnet fyller 19 år. Vårdbidrag för merkostnader kan beviljas ifall föräldrar har stora kostnader på grund av barnets funktionsnedsättning eller sjukdom. I december 2017 betalade Försäkringskassan ut vårdbidrag till cirka 65 000 barn

Vårdbidrag för vård och tillsyn kan beviljas från en fjärdedel, halvt, tre fjärdedels eller helt bidrag, från 2 422 till 9 688 kronor per månad. Vårdbidraget för merkostnader ligger mellan 8 370 och 32 085 kronor per år. Vårdbidrag för vård och tillsyn är skattepliktigt och pensionsgrundande för föräldrarna, vilket vårdbidrag för merkostnader inte är.

LAGEN OM STÖD OCH SERVICE FÖR VISSA FUNKTIONSHINDRADE

Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) innehåller tio rättigheter varav flera kan gälla barn som drabbas av svåra sjukdomar och olyckor. Ansvaret för LSS delas av kommunerna och Försäkringskassan. För att omfattas av LSS måste barnet ha en utvecklingsstörning, autism eller autismsliknande tillstånd, eller andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen. Två stödinsatser är vanligast när det gäller barn och LSS: personlig assistans och tio kontaktdagar per barn och år.

BILSTÖD

För att underlätta möjligheterna att bygga om den befintliga bilen eller införskaffa en ny bil som är anpassad till barnets behov som är kopplade till svåra funktionsnedsättningar kan föräldrarna ansöka om ett bilstöd hos Försäkringskassan.

Om det är aktuellt att köpa en ny bil kan föräldrarna ansöka om ett inköpsbidrag på högst 70 000 kronor. Understiger familjens inkomst 220 000 kronor om året före skatt kan ett extra anskaffningsbidrag på högst 40 000 kronor sökas utöver grundbidraget. Om föräldrarna vill anpassa den befintliga bilen efter barnets behov finns inget angivet maxbelopp, utan prövas alltid i det enskilda fallet. Samtliga bidrag är skattefria och lämnas i regel vart nionde år sedan föräldrarna fick bidraget.

HANDIKAPPERSÄTTNING FRÅN 19 ÅRS ÅLDER

Handikappersättning kan beviljas till barn som har en funktionsnedsättning eller sjukdom som kräver tidskrävande hjälp för den dagliga livsföringen eller för att kunna förvärvsarbета eller studera. Har barnet stora merutgifter på grund av funktionsnedsättningen kan också handikappersättning beviljas.

Barn som fyller 19 år och är blinda, döva eller är svårt hörselskadade får alltid handikappersättning. Tre nivåer av ersättning tillämpas och de motsvarar en viss procentsats av prisbasbeloppet. I år uppgår den lägsta nivån till 1 395 kronor per månad, den mellersta nivån till 2 054 kronor per månad och den högsta nivån till 2 674 kronor per månad. Ingen skatt betalas på handikappersättning, men den samordnas med aktivitetsersättningen.

AKTIVITETSERSÄTTNING FRÅN 19 ÅRS ÅLDER

Försäkringskassan kan bevilja aktivitetsersättning ifall individens arbetsförmåga bedöms vara nedsatt under minst ett år på grund av sjukdom eller annan nedsättning av den fysiska eller psykiska prestationsförmågan. Beroende på hur mycket arbetsförmågan är nedsatt kan aktivitetsersättningen betalas ut till 25, 50, 75 eller 100 procent. Ersättningen är skattepliktig. Barn som har en funktionsnedsättning som innebär att hen har en förlängd studietid för att slutföra grundskole- eller gymnasiestudier kan få aktivitetsersättning utan särskild prövning av arbetsförmågan.

Det finns två former av ersättning, dels inkomstrelaterad aktivitetsersättning, dels aktivitetsersättning i form av garantiersättning. Garantiersättningen är 8 641 kronor per månad före skatt vid 19 års ålder och stiger successivt till 9 610 kronor per månad före skatt när den försäkrade fyller 29 år. Aktivitetsersättningen är alltid tidsbegränsad, från minst ett år till längst tre år. När den försäkrade fyller 30 år upphör aktivitetsersättningen och kan omvandlats till sjukersättning ifall arbetsförmågan bedöms vara varaktigt nedsatt. Bostadstillägg kan beviljas till personer som har rätt till aktivitets- eller sjukersättning. Ensamstående kan högst få 5 220 kronor per månad och högsta beloppet för gifta är 2 610 kronor per månad. Tillägget är skattefritt.

Drygt 5 500 personer mellan 19 - 24 år beviljades aktivitetsersättning under år 2018. Av dessa var 55 procent män. För fjorton år sedan beviljades knappt 2 700 aktivitetsersättningar hos motsvarande åldersgrupp. Av de som beviljades ersättning år 2017 hade nästan 60 procent en psykiatrisk sjukdom eller beteendestörning. Knappt 2 procent diagnosticerades för sjukdomar i nervsystemet. Endast 1,3 procent hade en medfödd missbildning, deformiteter eller kromosomavvikelse. Nästan en tredjedel hade en okänd diagnos. Av samtliga personer som beviljades ersättning var 57 procent yngre än 20 år.

BARNPENSION OCH EFTERLEVANDESTÖD TILL BARN

Det statliga ekonomiska efterlevandeskyddet vid dödsfall i familjen består av omställningspension, förlängd omställningspension, barnpension och efterlevandestöd till barn.

Antalet förmånstagare av barnpension och efterlevandestöd till barn uppgick till drygt 29 500 år 2018. I år beräknas den genomsnittliga barnpensionen uppgå till 32 700 kronor per år och efterlevandestöd till barn till drygt 16 300 kronor per år och barn. Skillnaden i ersättning beror på att barnpension beräknas på den avlidne förälderns antagna pensionsgrundande inkomst, medan efterlevandestöd utbetalas ifall sådan inkomst saknas eller att barnpensionen understiger 40 procent av ett prisbasbelopp per år, vilket i år motsvarar 1 550 kronor i månaden.